

Briefrapport

Advies wegnemen obstakels voor het isoleren van monumenten
naar aanleiding van Motie-Van Haga c.s.

Inleiding

Voor u ligt het advies dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft opgesteld naar aanleiding van de motie van het Kamerlid Van Haga c.s. over het wegnemen van obstakels voor het isoleren van monumenten. In de eerste paragraaf zal er ingegaan worden op de wijze waarop de belemmeringen die eigenaren ervaren in kaart gebracht zijn. In de tweede paragraaf wordt er stil gestaan bij de doelen van de Routekaart Verduurzaming Monumenten en de rol van de RCE ten aanzien van deze ambitie. In paragraaf 3 is de vraagstelling en opdracht uit de motie(s) verwoord. Paragraaf 4 gaat in op belemmeringen die ervaren worden en uit onderzoek naar voren zijn gekomen. Paragraaf 5 ten slotte bevat het feitelijke advies van de RCE alsmede voorstellen over de wijze waarop hier mee omgegaan kan worden.

1. Onderzoeksmethode

Het is niet voor het eerst dat er moties zijn ingediend over belemmeringen die eigenaren ervaren bij het verduurzamen van hun monument¹. Dit is eerder aanleiding geweest voor het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) en de RCE om Ecorys opdracht te geven voor een onderzoek om belemmeringen in kaart te brengen en op kwalitatieve wijze inzicht te bieden in mogelijke oplossingen om deze weg te nemen². Dit onderzoek vormt een belangrijke basis voor dit advies. Ook is gebruik gemaakt van de resultaten van de *Rapportage Monitor Verduurzaming Monumenten 2020 en 2021*³. Aanvullend daarop heeft de RCE ten behoeve van voorliggend advies aanvullend onderzoek gedaan naar met name obstakels die ervaren worden in regels in landelijke subsidieregelingen die bedoeld zijn voor de verduurzaming van woonhuizen, waaronder woonhuismonumenten. Naast deskresearch is overleg gevoerd met de Federatie Grote Monumentengemeenten (FGM), Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumenten (ERM), en is er navraag gedaan bij andere partners van de Routekaart Verduurzaming Monumenten en is geput uit de signalen die de RCE – het zij rechtstreeks, dan wel via partners – krijgt van monumenteneigenaren over ervaren obstakels. Tot slot

¹ Motie van de leden Bisschop en Laan-Geselschap (Kamerstuk 32 820, nr. 238); Motie van het lid Dik-Faber c.s. (Kamerstuk 32 820, nr. 240); Motie van het lid Bergkamp c.s. (Kamerstuk 32 820, nr. 252).

² Ecorys, Belemmeringen bij het verduurzamen van monumenten. Rotterdam 17 juni 2020, zie: www.duurzaamerfgoed.nl

³ Right Marktonderzoek, Rapportage Monitor Verduurzaming Monumenten. 2020 en 2021, zie: www.duurzaamerfgoed.nl

Van
Rijksdienst voor het
Cultureel Erfgoed

Datum
23 juni 2022

Onze referentie
-

Bijlagen
1

Aantal pagina's
10

is geïnventariseerd welke kennis en informatie er onder andere bij de RCE en ERM beschikbaar zijn over het verduurzamen van monumenten.

2. Routekaart Verduurzaming Monumenten

Om de klimaatverandering binnen de perken te houden staat ons land voor een grote opgave. Onderdeel daarvan is de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Ook monumenten behoren daartoe en zullen moeten worden verduurzaamd. Dit draagt niet alleen bij aan de doelstellingen ten aanzien van het klimaat, maar het is evenzeer van belang dat monumenten ook naar de toekomst toe gebruikt kunnen blijven worden en de energiekosten beheersbaar blijven. Alleen zo kunnen onze monumenten in stand worden gehouden en kunnen ze worden doorgegeven aan toekomstige generaties. Dit besef is de laatste jaren steeds meer gemeengoed geworden. Om een bijdrage te leveren aan de gestelde doelen in het Klimaatakkoord hebben partijen uit de erfgoedsector daarom op 1 mei 2019 de Routekaart Verduurzaming Monumenten ingediend bij de klimaattaafel Gebouwde Omgeving, die thans onderdeel uitmaakt van het Klimaatakkoord. De Routekaart Verduurzaming Monumenten beoogt een CO₂-reductie van 40% en 60% te realiseren (t.o.v. 1990) in respectievelijk 2030 en 2040, als een gemiddelde over de gehele monumentenvoorraad in Nederland.⁴

Om de ambities uit de routekaart waar te maken zijn fysieke ingrepen aan monumenten noodzakelijk, zoals isolatiemaatregelen, duurzame installaties of de plaatsing van zonnepanelen. Daarbij moet er een balans gevonden worden tussen energie-efficiëntie, kostenefficiëntie en behoud van monumentale waarden⁵. Inhoudelijk en qua uitvoering wordt de Routekaart Verduurzaming Monumenten ondersteund door de RCE via zowel het Programma Erfgoed en Duurzaamheid als via het Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed (KIP MV), waarin de RCE als kennispartner participeert. In het KIP MV bundelen organisaties van de sectoren zorg, sport, monumenten, musea, onderwijs en gemeenten hun krachten. Binnen het platform wisselen zij kennis uit, worden goede voorbeelden gedeeld en innovaties aangejaagd. Zo kunnen zij binnen hun maatschappelijke sector faciliteren en ondersteunen bij het verduurzamen van gebouwen. De doelstelling van het programma Erfgoed en Duurzaamheid van de RCE sluit hier op aan en is als volgt gedefinieerd:

"Stimuleren om monumenten zo optimaal mogelijk te verduurzamen. Dat betekent: met oog voor de cultuurhistorische waarden streven naar een maximale reductie van de uitstoot van CO₂."

3. Kamervragen en moties over het verduurzamen van monumenten

⁴ Routekaart Verduurzaming Monumenten, www.duurzaamerfgoed.nl

⁵ De behoudsdoelstellingen voor monumenten zijn vastgelegd in de Erfgoedwet, en de Wabo en geven tevens invulling aan internationale verdragen zoals het verdrag van Granada en het UNESCO-werelderfgoed-verdrag.

Alhoewel de sector zich sterk maakt voor verduurzaming van monumenten is het vooral aan individuele eigenaren om de verduurzaming van hun monumenten ter hand te nemen. Dit is geen eenvoudige opgave: verduurzaming van monumenten vereist vaak specialistische oplossingen en – kennis en er moet rekening worden gehouden met het behoud van monumentale waarden die bovendien kunnen verschillen per pand. In dit proces ervaren eigenaren die aan de slag gaan soms tegenslag, moeten ze soms alternatieve oplossingen zoeken en krijgen ze te maken met vergunningvereisten vanuit de gemeente.

Deze ervaren knelpunten zijn meerdere malen onderwerp van Kamervragen en -debat geweest, meest recentelijk bij de vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2022 op 28 oktober 2021. Door de leden Van Haga, Van der Plas en Eerdmans is tijdens het debat de volgende motie ⁶ingediend:

"constaterende dat op dit moment rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten zeer moeilijk geïsoleerd kunnen worden, doordat landelijke, maar ook veelal gemeentelijke regels isolatie van monumenten tegenhouden;

verzoekt de regering om te onderzoeken hoe obstakels voor het isoleren van monumenten kunnen worden weggenomen;

verzoekt de regering tevens te onderzoeken in hoeverre hiervoor een landelijke richtlijn kan worden opgesteld."

Over deze aangenomen motie heeft het lid Van Haga (Groep Van Haga) de aanvullende vragen gesteld aan de Minister van BZK (ingezonden 15 november 2021) hoe [...] de minister van BZK van plan is

"te onderzoeken hoe obstakels voor het isoleren van monumenten kunnen worden weggenomen en [...] hoe te onderzoeken in hoeverre hiervoor een landelijke richtlijn kan worden ingesteld?"

In zijn reactie op de vragen heeft de Minister van BZK geantwoord dat de afgelopen jaren al veel is gedaan om eigenaren van monumenten te ondersteunen bij het nemen van verduurzamingsmaatregelen, waaronder ook isoleren. De Minister heeft toegezegd, samen met haar collega Minister van OCW, de RCE te vragen een overzicht te maken van het aanbod van beschikbare informatie en kennis met betrekking tot het isoleren van monumenten. De Minister heeft toegezegd dat stichting ERM, de FGM en de VNG hierbij zullen worden betrokken. In dit onderzoek zou zowel naar de knelpunten als naar de mogelijke oplossingsrichtingen gekeken moeten worden. Als onderdeel van vorengenoemd onderzoek heeft de Minister de RCE gevraagd ook te adviseren over de vraag of, en zo ja hoe een landelijke richtlijn ondersteunend kan zijn voor eigenaren die hun monument willen isoleren.

⁶ Motie Van Haga c.s. aangenomen met 145 stemmen. [Detail 2021D40626 | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

4. Belemmeringen bij het verduurzamen van monumenten

Voor het in kaart brengen van de belemmeringen die er door eigenaren ervaren worden bij het verduurzamen van hun monument, wordt in deze briefrapportage aangesloten bij de belemmeringen die zijn geïdentificeerd in het rapport van Ecorys uit 2020 aan de hand van de klantreis die eigenaren maken bij het verduurzamen – waaronder isoleren – van hun monument. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen vijf fasen die min of meer successievelijk worden doorlopen:

- Inspiratiefase (wat kan er, wat zijn interessante voorbeelden van andere monumenten die al zijn verduurzaamd)
- Informeren, oriënteren en vergelijken (welke concrete maatregelen zijn denkbaar, wat zijn de kosten, wat levert het op en bij wie moet de eigenaar zijn)
- Beslissen (het nemen van een concreet besluit over verduurzamingsmaatregelen)
- Realisatie en nazorg
- Nazorg

De belemmeringen zijn grofweg in te delen in drie categorieën:

- I. Communicatie, kennis en kunde.
- II. Regelgeving samenhangend met vergunningverlening (gebaseerd op gemeentelijk beleid)
- III. Subsidievoorwaarden.

I. Belemmeringen m.b.t. communicatie, kennis en kunde

Veelheid, vindbaarheid en betrouwbaarheid van informatie

Ecorys constateert dat belemmeringen in de communicatie betrekking hebben op het overbrengen van de juiste informatie naar zowel de eigenaar als de uitvoerende organisaties. Aan informatie is geen gebrek. Juist de veelheid aan informatie uit diverse bronnen maakt het voor eigenaren soms moeilijk om vast te stellen welke informatie betrouwbaar is. Hierbij komt dat de informatie die te vinden is, volgens Ecorys soms tegenstrijdig kan zijn. De vindbaarheid van betrouwbare informatie is met name relevant in de eerste twee fasen van de klantreis. Op dit punt zijn er de afgelopen 2 jaren belangrijke stappen gezet door het ontwikkelen en delen van veel kennis over de verduurzamen van monumenten.

Mogelijkheid van vooroverleg met gemeente over verduurzaming monument

In de daarop volgende beslisfase moet de eigenaar beslissen hoe hij de verduurzaming gaat aanpakken. De vraag is in de meeste gevallen niet óf het monument verduurzaamd kan worden, maar hóe het verduurzaamd kan worden. De rol van de gemeente in deze fase is cruciaal. De gemeente kan de eigenaar begeleiden en faciliteren om tot de beste keuzes te komen om het betreffende monument zo optimaal mogelijk te verduurzamen. In de meeste gevallen zullen eigenaren een vergunning nodig hebben voor het verduurzamen van hun monument. In het wettelijke proces van de afhandeling van de

vergunningaanvraag kan de gemeente alleen nog beoordelen op hetgeen is aangevraagd – en niet op hetgeen níet is aangevraagd. In de Wabo is hierover opgenomen dat een vooroverleg tussen de gemeente en de aanvrager aan te raden is. Dit is echter niet verplicht en het staat gemeenten vrij om dit naar eigen inzicht in te richten. Overigens is vooroverleg in het kader van omgevingsvergunningen überhaupt een ideaal moment om eigenaren te stimuleren om te verduurzamen constateren de onderzoekers. Als voorbeeld: vanuit het oogpunt van verduurzaming zou groot onderhoud aan een dak eigenlijk niet uitgevoerd moeten worden zonder dat er ook nagedacht is over het gelijktijdig isoleren van de kap. In geval van vooroverleg kan de gemeente de initiatiefnemer hierop attenderen. In de praktijk is merkbaar dat er ook eigenaren zijn die vooralsnog afzien van het verduurzamen van hun monument omdat het als een te complexe opgave en/of te grote investering wordt gezien. Juist deze eigenaren zouden actief geholpen moeten worden bij het zetten van de juiste stappen in de verduurzaming van hun monument.

Kennis en kunde bij gemeente over verduurzaming monumenten

In de rapportage van Ecorys wordt opgemerkt dat de effectiviteit van advies in het algemeen en vooroverleg in het bijzonder, in belangrijk mate afhangt van de kennis en ervaring van de gemeente. Dit verschilt sterk per gemeente. Sommige gemeenten hebben veel kennis en capaciteit in huis, terwijl dit bij andere gemeenten minder het geval is. Dit kan weer leiden tot ‘ondoordachte’ vergunningaanvragen, met afwijzingen of inefficiënte maatregelen tot gevolg. Eigenaren ervaren dit begrijpelijkerwijs als een belemmering.

II. Regelgeving samenhangend met vergunningverlening (gebaseerd op gemeentelijk beleid)

Op basis van de uitgevoerde analyse komen de onderzoekers van Ecorys tot de conclusie dat de geïdentificeerde belemmeringen niet zozeer liggen op het gebied van bestaande wet- en regelgeving op het gebied van erfgoed, maar meer op andere terreinen. De beleidsvrijheid die gemeenten hebben bij de vergunningverlening daarentegen zou in sommige gevallen de verduurzaming wel tegen kunnen werken.

In het onderzoek van Ecorys is extra aandacht besteed aan de rol van de gemeenten in het proces van verduurzamen van monumenten. Het gemeentelijk beleid speelt daarbij een rol, omdat het een kader geeft voor welke verduurzamingsmaatregelen er toegepast kunnen worden. Hiermee bepaalt de gemeente wat wel en wat niet mag.

Beleidsvrijheid

De wettelijke kaders voor de instandhouding van monumenten zijn met speelruimte gedefinieerd. Dat wil zeggen dat bij de toepassing hiervan de gemeenten een behoorlijke beleidsvrijheid hebben. Ook de mate waarin verduurzaming op de politieke agenda staat speelt in de praktijk een rol. Hierdoor kan voor eigenaren en beheerders van monumenten tot op zekere hoogte een gevoel van willekeur ontstaan. Dit wordt sterker gevoeld naarmate eigenaren en

beheerders die hun monumentale bezit willen verduurzamen actief zijn in meerdere gemeenten. De vraag uit de motie van Van Haga in hoeverre er een landelijke richtlijn kan worden opgesteld raakt aan dit punt. Daar staat tegenover dat de beleidsvrijheid gemeenten in staat stelt om goed in te spelen op verschillende situaties, soorten monumenten en eigenaren.

III. Belemmeringen vanuit subsidievoorwaarden

Obstakels in de realisatie-fase richten zich vooral op regels en voorwaarden bij subsidiekaders. Zoals hiervoor al opgemerkt, is de overtuiging dat ook monumenten kunnen en moeten verduurzamen. Alhoewel het verduurzamen van monumenten altijd in meer of mindere mate maatwerk is, hoeft dit in de praktijk geen belemmering te zijn. Het is juist het maatwerk waarin de optimale balans tussen verduurzaming en monumentale waarden gevonden wordt. Soms biedt het erfgoedperspectief juist de oplossing, zoals bijvoorbeeld door het herstellen van buitenluiken voor de ramen. Het is echter de combinatie tussen subsidiekaders enerzijds en maatwerk voor monumenten anderzijds dat door eigenaren als een obstakel wordt ervaren.

Monumenten in ISDE en SEEH

Om de verduurzaming van woningen te stimuleren zijn er voor eigenaren verschillende subsidieregelingen, zoals de ISDE en de SEEH. In het kader van het Nationaal Isolatieprogramma (NIP) wordt hier nu ook extra op ingezet. Hoewel monumenten niet uitgesloten worden van deze subsidieregelingen, lopen eigenaren van monumenten in de praktijk echter aan tegen obstakels die volgen uit voorwaarden en regels van deze subsidiekaders. Om in aanmerking te komen voor een bijdrage uit deze regelingen wordt als voorwaarde gesteld dat de isolatiewaarde minimaal een Rd-waarde van 3,5 heeft. Voor de te nemen maatregel zelf geldt er in de meeste gevallen ook nog een ondergrens in te realiseren m². De situatie doet zich dan voor dat een eigenaar via vooroverleg met de gemeente en met inzet van een duurzaamheidsonderzoek komt tot een optimaal plan (lees: maximale reductie van de uitstoot van CO₂, met oog op de monumentale waarden), maar hier vervolgens 'nee' op te horen krijgt bij het subsidieloket, omdat drempelwaarden voor de subsidie niet gehaald worden. Andersom gebeurt het in de praktijk ook dat eigenaren, gedreven door de subsidievoorwaarden, een vergunning aanvragen voor een te dik pakket isolatie en hiervoor geen vergunning verkrijgen vanwege de aantasting van de monumentale waarden.

De RCE krijgt signalen van zowel gemeenten, Nationaal Restauratiefonds, adviesbureaus als eigenaren dat de voorwaarde van een minimale Rd-waarde van 3,5 vraagt om diktes van isolatiemateriaal die in de praktijk vaak moeilijk te verenigen zijn met de te behouden monumentale waarden. Hetzelfde geldt voor voorzetsramen aan de binnenzijde en/of speciaal voor monumenten ontwikkelde vormen van isolerende beglazing. Binnen de huidige voorwaarden van de subsidieregelingen, zijn deze niet subsidiabel. Dit terwijl hier in de praktijk grote winst geboekt kan worden ten aanzien van de doelstellingen waarvoor deze subsidieregelingen bedoeld zijn. Tot voor kort bestond er ook nog de voorwaarde

dat er tenminste twee maatregelen uitgevoerd werden. De twee-maatregelen-voorwaarde maakte het lastig tot onmogelijk om verduurzaming mee te nemen bij natuurlijke momenten (bij groot onderhoud aan dak ook gelijk het dak isoleren). Hiermee werden kansen voor de verduurzaming van monumenten gemist. Ook sloot het die gevallen uit waarbij er – al dan niet vanwege monumentale waarden – maar één maatregel uitgevoerd kan worden. Door deze voorwaarde werd de maatregel die dan wél mogelijk is, in de praktijk toch gehinderd. In de aangepaste regeling is deze voorwaarde los gelaten, waardoor deze belemmering is weggenomen. Daar moet echter wel bij aangetekend worden dat het subsidiepercentage in geval van één maatregel ook gehalveerd wordt naar 15%.

Tot slot de voorwaarden ten aanzien van minimale oppervlakten van ingrepen (bijvoorbeeld dak- en gevelisolatie). In voorkomende gevallen leidt dit in de praktijk ook tot uitsluiting van de betreffende subsidieregeling. Bij kleinere monumenten kunnen de minimale oppervlakten vaak niet gehaald worden, simpelweg omdat de panden daarvoor te klein zijn. Dit signaal krijgt de RCE bijvoorbeeld van het Landelijk Hofjesberaad. Ook sluit het soms de vanuit monumentale waarden gewenste maatwerkoplossingen uit. Denk bijvoorbeeld een situatie waarbij de kap gedeeltelijk geïsoleerd wordt in een combinatie van dakisolatie en vlieringvloerisolatie. De beide losse ingrepen halen dan de ondergrens niet, terwijl de optelsom dit wellicht nog wel zou halen.

5. Advies en conclusies

Communicatie richting eigenaren

Zoals hiervoor opgemerkt en in het onderzoek van Ecorys geconstateerd wordt is de beschikbaarheid en vindbaarheid van informatie van cruciaal belang. Dit betreft zowel informatie voor eigenaren als ook (technische) informatie voor vergunningverleners. Mede naar aanleiding van deze bevindingen is hier vanuit het programma Erfgoed en Duurzaamheid het afgelopen jaar sterk op ingezet en dit zal de komende tijd verder uitgebouwd en gecontinueerd worden.

Aansluitend op de eerste fase van de klantreis is er specifiek voor eigenaren van monumenten de videoserie Zien Verduurzamen Doet Verduurzamen ontwikkeld. In een serie van ruim dertig video's wordt daarin getoond dat het verduurzamen en isoleren van monumenten zeer goed mogelijk is. Deze serie heeft veel positieve reacties gekregen. Het advies is dan ook om deze vorm van op eigenaren gerichte communicatie de komende jaren te continueren en verder uit te bouwen.

Voor dezelfde doelgroep en fase in de klantreis is er een reizende expositie ontwikkeld die door gemeenten gereserveerd kan worden om opgesteld te worden in publieksruimten. De expositie/informatiemarkt laat op een laagdrempelige manier zien wat er mogelijk is om monumenten te verduurzamen. De expositie is zo gewild bij gemeenten dat de RCE inmiddels een tweede variant heeft laten ontwikkelen, zodat de opstelcapaciteit verdubbeld is. Tot slot wordt er op dit moment ook gewerkt aan een virtuele variant.

Kennisbank Erfgoed en Duurzaamheid

Er is al veel kennis en informatie over het verduurzamen van monumenten beschikbaar. Bij eigenaren, maar vooral ook bij vergunningverleners (gemeenten) en adviseurs is behoefte aan een gecoördineerde ontsluiting van informatie. De RCE is daarom gestart om zoveel mogelijk informatie in samenhang te ontsluiten op een nieuw in te richten themapagina op de Kennisbank van de RCE (kennis.cultureelerfgoed.nl). De primaire doelgroep voor de Kennisbank zijn de gemeenten en adviseurs. Instructievideo's zullen een centrale rol spelen in deze kennisbank. De RCE heeft een serie instructievideo's en infographics gemaakt die ingaan op de technische aspecten van het verduurzamen in relatie tot de monumentale waarden. Per onderdeel (dakisolatie, gevelisolatie, vloerisolatie en vensterisolatie) zijn er telkens drie video's. De eerste aflevering gaat in op de keuze wanneer wel en wanneer niet te isoleren. De tweede aflevering gaat in op het isolatieontwerp en geeft antwoord op de vraag op welke manier er met het oog op de monumentale waarde geïsoleerd kan worden. De laatste aflevering in ieder drieluik gaat in op de uitvoeringsaspecten. Tot slot is er een instructievideo die ingaat op duurzame installaties in monumenten. Naast vorengenoemde instructievideo's en infographics zijn er ook nog vele brochures die dieper op specifieke onderwerpen ingaan.

Informatie voor specialisten en uitvoerders

Vanuit het programma Erfgoed en Duurzaamheid heeft de RCE de ontwikkeling van de website www.verduurzamingsrichtlijnen.nl van stichting ERM mogelijk gemaakt. Ten opzichte van vorengenoemde Kennisbank van de RCE is de informatie op deze website nog wat technischer van aard en richt zich primair op professionals betrokken bij de uitvoering. Beide websites zijn – behoudens een functionele overlap – complementair aan elkaar.

Kennissessies voor gemeenten (en andere partijen)

Zoals hiervoor opgemerkt spelen de gemeenten een cruciale rol in de klantreis van monumenteigenaren om hun monument te verduurzamen. De RCE is specifiek voor deze doelgroep een reeks met kennissessies gestart om de beslissers en adviseurs bij gemeenten (verder) toe te rusten om monumenteigenaren van advies te kunnen voorzien op welke wijze hun monument verduurzaamd kan worden. De opgedane kennis kan onder andere ingezet worden bij het invulling geven aan het vooroverleg tussen gemeente en initiatiefnemer. Deze kennissessies zullen de komende tijd herhaald blijven worden. De eerste reeks is begin dit jaar van start gegaan. In een zelfde reeks van kennissessies zijn vorig jaar ook alle provinciale Monumentenwachters opgeleid in de thematiek van het verduurzamen van monumenten.

Afwegingskader

Als onderdeel van de motie heeft de Minister de RCE gevraagd ook te adviseren over de vraag of, en zo ja hoe een landelijke richtlijn ondersteunend kan zijn voor de uitvoeringspraktijk van het verduurzamen van monumenten. Hierover heeft de RCE ook gesprekken gevoerd met (gemeenten verenigd in) de FGM en stichting ERM. Het signaal dat hierbij door genoemde partijen is afgegeven, is dat het geen

dwingend toetsingskader en/of voorgeschreven oplossingen zouden moeten zijn. Dit zou namelijk geen recht doen aan het benodigde maatwerk bij het verduurzamen van monumenten alsmede raken aan de beleidsvrijheid die volgt uit het decentrale erfgoedbestel. Dit signaal wordt door de RCE onderschreven. Tegelijkertijd was er wel draagvlak voor een handreiking die zou kunnen bijdragen aan een meer uniforme afweging van duurzaamheidsingrepen in monumenten. Dit zou echter niet de vorm van richtlijnen moeten krijgen, aangezien dit zou dubbelen met de uitvoeringsrichtlijnen die juist opgesteld zijn/worden door stichting ERM. Ook deze aanwijzing wordt door de RCE onderschreven. Dit constaterende is de RCE voornemens om, samen met de FGM en VNG een geïllustreerd afwegingskader op te stellen over de verduurzamingsingrepen bij (woonhuis)monumenten. Dit verbetert de eenduidigheid, helderheid, navolgbaarheid en transparantie bij de afweging en beoordeling van duurzaamheidsingrepen in monumenten. Het kan dan ook dienen als een handreiking richting gemeenten, om te komen tot een eigen afwegingskader voor verduurzaming van monumenten en tegelijkertijd meer uniformiteit. Hierbij echter wel aantekendend dat gemeenten hierin uiteraard beleidsvrijheid hebben en houden.

Aanpassing subsidieregelingen

In het kader van het Nationaal Isolatieprogramma adviseert de RCE om voorwaarden in subsidieregelingen (m.n. ISDE en SEEH) zodanig aan te passen dat deze niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk toepasbaar is voor monumenten. In het kader van de SVOH is hier al ervaring mee opgedaan. Geadviseerd wordt om deze lijn door te zetten naar bestaande en toekomstige regelingen.

Bijlage 1

Overzicht van publicaties en andere middelen over het verduurzamen van monumenten

Eigenaren (zowel particulier als institutioneel)			
Titel	Afzender	Jaartal	
Zonne-energie en uw monument	RCE	2020	
Zien verduurzamen doet verduurzamen (totaal 50 video's)	RCE	2021	
Groene gidsen basismaatregelen (6 gidsen)	RCE	verwacht	
Reizende expo 'Monumenten verduurzamen'	RCE	2021	
Videoserie Monument van Morgen	ERM	2020	
Stappenplan verduurzaming monumenten	ERM		
Waaier 'Uw monument energiezuinig: praktische tips voor verduurzaming	ERM		
Toolkit Duurzaam Erfgoed	commercieel		
Groene Menukaart	commercieel		
Reizende expo 'Monumenten verduurzamen'	RCE	2021	
Virtuele expo 'Monumenten verduurzamen'	RCE	verwacht	
Adviseurs en vergunningverleners			
Groene gids isolatie van historische woonhuizen	RCE	2020	
Groene gids gevelisolatie dampopen dampdicht	RCE	2021	
Instructievideo introductie op verduurzamen van monumenten	RCE	2021	
Infographic introductie	RCE	2021	
Instructievideo over gevelisolatie bij monumenten (totaal 3)	RCE	2021	
Infographic gevelisolatie	RCE	2021	
Instructievideo over dakisolatie bij monumenten (totaal 3)	RCE	2021	
Infographic dakisolatie	RCE	2021	
Instructievideo over vensterisolatie bij monumenten (totaal 3)	RCE	2021	
Instructievideo over vloerisolatie bij monumenten (totaal 1)	RCE	2021	
Infographic materialen	RCE	2021	
Instructievideo over integraal duurzaamheidsadvies	RCE	2021	
Infographic integraal duurzaamheidsadvies	RCE	2021	
Instructievideo over installaties bij monumenten (totaal 3)	RCE	2021	
Infographic installaties	RCE	2021	
Balkopleggingen en isolatie		verwacht	
Folies (dampremmende, klimaatfolies e.d.)		verwacht	
Website verduurzamingsrichtlijnen www.duurzaamerfgoed.nl	ERM	2021	
Rapportage praktijkonderzoek isoleren van woonhuismonumenten	ERM	2022	
Uitvoeringsrichtlijnen	ERM	2021	
Zonne-energie plannen en monumenten	RCE	2021	
Specifieke doelgroepen			
Het binnenklimaat in het programma van eisen van erfgoedinstellingen	RCE	2020	
Verduurzaming van monumentale kerkgebouwen	ERM		
Onderwijs			
Maquette en materiaalsamples voor erfgoedopleidingen		2021	